

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уреднички одбор:

др Александар Радомир, др Грета Ирена, др Коларич Рудолф, Конески Блаже
др Никола М. Берислав, др Павловић Милевој, др Пецо Асим, др Пешикан Милан,
др Стевановић Михаило, др Хрстић Миће

Главни уредник
М. СТЕВАНОВИЋ

књ. XXVI — св. 1-2.

БЕОГРАД
1963—1964.

ЈЕДАН ОСОБИТИ АКЦЕНАТ ПРИДЕВА КОД ВУКА, ДАНИЧИЋА И У НАРОДНИМ ГОВОРИМА

1.

Свака радна заједница, по неопходности саме ствари, ствара своју номенклатуру и термине, јер су утврђени називи прека потреба сваке праксе. Они обично настају у ужим радним јединицама, на једном сектору делатности и привређивања, па се онда преносе и шире заједно са производима извесне привредне гране и тако постају опште-народни. Наш народ је у разним областима рада и привређивања, као и на подручју своје културе, стварао називе који су му били потребни у радној и животној пракси.

Кад сам сакупио грађу за дијалектолошки атлас, запазио сам једну живу и јако распрострањену терминску везу описног придева у одређеном виду са именицом. Она је особита у погледу акцента придева, али је и сасвим обична у говорима централне Србије. То су називи типа : мѣкѣ сѣр, шѣрдѣ сѣр, слатѣкѣ вино, чѣстѣ сѣшо, рѣшкѣ сѣшо, врѹћѣ хлеб, врѹћа ракија, ладнѣ ракија, лакѣ сѣрана, шѣшкѣ сѣрана (код кантара), шѹћѣ дѣше, свој хлеб једе шѹћѹ брѣгу води, ѣдснѣ јѣло, мѣснѣ јѣло и сл.

Овакви називи су врло обични и чести у говору Груже (Ђбрач, Љуљаци), Рудника (Неваде) и Качера (Козел), где сам их и записао и записивао, али они нису особина само ових говора, већ се они могу наћи, као што ћемо видети, у свим новијим новоштокавским говорима.

Ови називи које смо навели и многи други ове врсте показују једну сасвим особиту синтаксичку функцију одређеног вида придева. Облик одређеног вида описних придева са ' акцентом толико се специјализовао у овој функцији да ове везе, ови називи чине *йосебне речи* — врши се *лексикализација* синтагми. Вук Караџић је у свом Рјечнику многе овакве називе и имена ставио као засебне речи: *дуга йушка*, (и *вѣла йушка*), *вѣнѣ ребро*, *мрснѣ дан*, *сѣрашнѣ суд* (и *сѣрашна љра*, у Ц. Г.), *главнѣ нѣвац*, *мѣкрѣ кѣмѣтво*, *йѣснѣ дан*, *вѣчна мѣка*;

Дуга (манастир у Кучима), *Дуга крѣва* (долина у Херцеговини), *Дуга пољана* (у Хрватској), *Свѣтѣ Гора*, *Свѣтѣ њѣшка* и др.

Особитост ових назива, који се чешће срастају у народним говорима него у књижевном језику, чине ове њихове основне карактеристике :

а) кратки узлазни акценат ', тзв. акценат крајњег слога, у облику одређеног вида описних придева место " или ^ акцента : *мѣкѣ* м. *мѣкѣ*, *шѣрдѣ* м. *шѣрдѣ*, *слѣшкѣ* м. *слѣшкѣ*, *чѣсѣ* м. *чѣсѣ*, *рѣшкѣ* м. *рѣшкѣ*, *врѣшкѣ* м. *врѣшкѣ*, *хладнѣ* м. *хладнѣ*, *лѣкѣ* м. *лѣкѣ*, *шѣшкѣ* м. *шѣшкѣ*, *шѣшкѣ* м. *шѣшкѣ*, *идснѣ* м. *идснѣ*, *мрѣснѣ* м. *мрѣснѣ*.

б) описни придев овде није у својој основној функцији, у атрибутској *описној функцији*, кад се врши стварни опис предмета — *карактеризација* (какав?), већ је он сад у *називној функцији*, кад се врши издвајање предмета — *индивидуализација* (који? које врсте?), издвајање из једне опште категорије у посебну врсту. У првом случају придев има пуно лексичко значење, у другом његово је значење апстрактно значење односа, јер је узето само као знак или карактеристика за предмете једне врсте. У овим *називима* придев постаје *придев врсте*, који служи за назив предмета једне врсте.

Одређени вид код описних придева представља једно чисто категоријално граматичко значење, па је отуда придев у њему друкчији и по значењу и по функцији. У одређеном виду придев у знатној мери губи своје пуно лексичко значење и нема више основну функцију придева, описну функцију, кад се врши стварни опис предмета, кад се показују стварне особине предмета — што је случај кад се употреби основни облик придева, неодређени облик. По своме постанку, знамо, то је нов облик код описних придева: *добра* нго =, оног доброг, оног што је добар', који нам служи кад у нашем говору само *показујемо* *познат* *одређен предмет*¹, служећи се придевом као знаком или карактеристиком по којој се предмет одликује од других истих предмета, те сад придевско значење служи као карактеристика за издвајање предмета у посебну врсту. Ово придевско значење, које је по природи својој апстрактно категоријално граматичко значење, битно се разликује од пуног лексичког значења основног облика придева, који служи за стварни опис предмета.

¹ Назив облика *одређени вид* и дефиницију његовог значења *познат предмет* треба разумети : да се њиме исказује *већ познат и одређен предмет*, што значи да се сад не врши одређивање предмета, његов стварни опис. То је за наш израз сада ирелевантно. Стварно одређивање предмета, његов стварни опис чини се основним обликом придева који и по значењу и по функцији стварно представља придевску реч.

Основни облик придева, неодређени вид, носилац је пуног лексичког значења придева и основне функције придевске речи, opisne функције, кад се врши stvarni opis predmeta: у атрибутој употреби, нпр. *црн дђлак*, *вђлико дрђво*, *бђла мађрама* и сл., у предикатској служби: *дђлак је црн*, *дрђво је вђлико*, *мађрама је бђла*, у полупредикативној служби: *идишћен човек* то неће учинити, тј. *човек* који је *идишћен*...

Облик одређеног вида, будући да има у основи апстрактно категоријално граматичко значење специјализовао се у разним функцијама, које су све одвојене од основне описне функције придева. Он се употребљава у именима, са именицом или сам (супстантивизиран): *Бели Подшок, Црни врх, Црни Ђорђе, Ндеи Сад, Сидаро Село; Ндеи, Гацко, Баџка; бела рада, леиу човек (цвеће); у епитетима: бело лице, црна гдра, седи сидрац, сиње море, љуби гвожђе* и сл.; у називима: *белу лук, слеиу црево, брзи овз; бели (дечак, човек), црни, љави, живи, мртви, млади; млада, и сл.; у идиоматичним везама: црни ђеџак, леиу Гаша, дрвена Марија, љуби срећа* и сл.; облик одређеног вида с акцентом крајњег слога у називима: *ишкџи џди, мека рдба, крашкџи каиуи мрки љук, мокри брди* и сл.

Одређени вид тешко можемо наћи у атрибутској служби, а да он није у имену, епитету, називу или сталном изразу, па зато мислим да он врло ретко долази у правој описној функцији кад се врши стварни опис предмета. Он никако не долази у предикат, кад се такође врши стварни опис предмета.

Само кад се придев јавља у атрибутој употреби наредо са заменицама, онда постоји једно ограничење за неодређени вид, но чисто морфолошке природе, а наиме, тада не долази придев у именичкој деklinацији: његов *шешки* бвл, од *шдг шешкдг* ббл, *двдг бѣлдг* снѣга, али и: његовдг *шешкдг* ббл, од *шдг шешкдг* ббл, *двдг бѣлдг* зида, јер деklinација је ирелевантна за вид код придева, акценат је видско обележје. Дакле, ограничење се односи само на форму придева: у овом случају не долази придев са именичком променом.

2.

Наши називи с акцентом крајњег слога код придева представљају типичне називе и по значењу придева и по посебном акценту њиховом: исп. *љушā гуја*: *љушā ракија* и *љушā*, *Благā Марија* (празник): *благā ракија* и *благā*, *шврдī град*: *шврдī сѝр*, *шешкā шуга*: *шешкā аришљерија* и сл.

Акцент ' у облику одређеног вида ових описних придева постао је семантичко-функционални акценат *придева врше*. Тако имамо

дублетне акценте у одређеном виду код многих описних придева. Ова појава никако није формалце природе и пука случајност, већ је она, видећемо, била условљена како гласовним и морфолошким тако и функционално-синтактичким потребама. Пре него што пређемо на разјашњење њеног постанка и развитка, навешћемо потврде дублетских акцената у облику одређеног вида описних придева које су забележили наши акцентолози и дијалектолози.

Бура Даничић је још 1863. године у својим Облицима навео око 22 описна придева са „двојаким“ акцентом у облику одређеног вида: *дуги* и *дуги̇*, *мек̆и* и *мек̆и̇*, *мрк̆и* и *мрк̆и̇*, *свѣт̆и* и *свѣт̆и̇*, *чѣст̆и* и *чѣст̆и̇*, *вѣшт̆и* и *вѣшт̆и̇*, *глад̆и* и *глад̆и̇*, *жѣшт̆и* и *жѣшт̆и̇*, *крӑшт̆и* и *крӑшт̆и̇*, *кр̆ўјни* и *кр̆ўјни̇*, *мр̆с̆ни* и *мр̆с̆ни̇*, *дб̆ли* и *дб̆ли̇*, *ил̆йшт̆и* и *ил̆йшт̆и̇*, *ид̆зни* и *ид̆зни̇*, *ид̆с̆ни* и *ид̆с̆ни̇*, *рѣшт̆и* и *рѣшт̆и̇*, *сѣшт̆и* и *сѣшт̆и̇*, *сл̆д̆шт̆и* и *сл̆д̆шт̆и̇*, *сѣ̆р̆в̆ни* и *сѣ̆р̆в̆ни̇*, *сѣ̆р̆ӑш̆ни* и *сѣ̆р̆ӑш̆ни̇*, *ш̆ӑнк̆и* и *ш̆ӑнк̆и̇*, *ўск̆и* и *ўск̆и̇* (стр. 45).

Кад је касније Даничић систематски изложио акценте придева који се налазе у Рјечнику Вука Ст. Караџића (Рад XIV, 1871), додао је овим придевима *м̆ок̆ри* и *м̆ок̆ри̇*, *ш̆ѣ̆шт̆и* и *ш̆ѣ̆шт̆и̇*, *вѣ̆шт̆и*, *вѣ̆шт̆и̇*³ (за последња два Д. каже да не зна имају ли и акценатске облике *вѣ̆шт̆и̇* и *вѣ̆шт̆и̇̇*) и ове који имају облик само одређеног вида и само са акцентом крајњег слога: *гл̆ух̆на̇* (недеља), *д̆ес̆ни̇*, *к̆ос̆ни̇*, *кр̆ѣ̆ч̆ни̇*, *л̆ов̆ни̇*, *п̆о̆д̆ни̇*, *р̆уч̆ни̇*, *сѣ̆р̆в̆ни̇*, *сѣ̆р̆ни̇*, *ш̆о̆р̆ни̇*, *ш̆р̆ўш̆ни̇*, *ц̆вѣ̆т̆ни̇*, *ч̆ас̆ни̇*, *р̆ед̆ни̇* (стр. 221). Сви ови описни придеви налазе се у акценатским типовима: I 16 *благ̆*: *благ̆и̇*, I 2 *зд̆рав̆*: *зд̆рав̆и̇*, II 16 *г̆о̆рак̆*: *г̆о̆рк̆и̇*, II 46 *аа б̆ис̆тар̆*: *б̆ис̆тар̆и̇*.

У народним говорима, поглавито новијим штокавским који имају пренесене старе акценте, ова акценатска појава је јако распрострањена на широкој територији. Тако је Решетар³ у дубровачком говору, поред придева који су код Даничића, забележио и ове:

благ̆: благ̆и̇: *вр̆ўћи* и *вр̆ўћи̇*, *гл̆ўхи̇* и *гл̆ўхи̇̇*, *л̆ўти̇* и *л̆ўти̇̇*, *г̆ўсти̇* и *г̆ўсти̇̇*, *ш̆ўћи̇* и *ш̆ўћи̇̇*, *сл̆ан̆и̇* и *сл̆ан̆и̇̇*, *с̆ўхи̇* и *с̆ўхи̇̇*;

зд̆рав̆: зд̆рав̆и̇: *сл̆аб̆и̇* и *сл̆аб̆и̇̇*, *ч̆ис̆ти̇* и *ч̆ис̆ти̇̇*;

г̆о̆рак̆: г̆о̆рк̆и̇: *гл̆ад̆ни̇* и *гл̆ад̆ни̇̇*, *йр̆аз̆ни̇* и *йр̆аз̆ни̇̇*, *м̆ас̆ни̇* и *м̆ас̆ни̇̇*;

б̆й̆стар̆: б̆й̆стр̆и̇: *б̆ис̆тр̆и̇* и *б̆ис̆тр̆и̇̇*, *д̆йш̆тр̆и̇* и *д̆йш̆тр̆и̇̇*, *ф̆р̆ѣ̆шт̆и̇* и *ф̆р̆ѣ̆шт̆и̇̇*, *ф̆ӑл̆си̇* и *ф̆ӑл̆си̇̇*; затим *б̆д̆си̇* и *б̆д̆си̇̇*, *г̆д̆ли̇* и *г̆д̆ли̇̇* (с. 129).

³ Б. Даничић, Српски акценти. Београд 1925, стр. 214. — даље сви наводи су по овој књизи.

³ М. Решетар, Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten. Wien, 1900. S. 129.

М. Московљевић даје још више потврда из поцерског говора за акценат крајњег слога у облику одређеног вида код описних изворних придева⁴. Он, поред Даничићевих и Рещетарових примера, бележи и ове придеве :

благ: благај: *круџий* и *круџий*, *шврди* и *шврди*, *шуйи* и *шуйи* (СДЗБ II, 352), само са ' акцентом: *крџий*, *млаки*, *чврсији* (Акц. систем, 39);

здрав: здравји: само са ' акцентом — *здрави*, *крџий*, *лдиш*, *ндџи*, *йрави*, *йрџији*, *йуни*, *сиџији*, *сиџми*, *вџији*, *лаки*, *врџији*, *зрџији*, *шрџији*; за ове придеве М. каже да неки могу имати и " акценат, али ретко и да нема поузданог примера (Акц. сист. 41). Мислим да је ' акценат код ових придева у зависним падежима, а да у номинативу могу имати " акценат: *здрави*, *крџији*, *ндџи*, *лдиш* итд. (в. ниже о томе).

гбрак: гбрки: само са ' акцентом — *гбрки*, *грдни*, *злаџији*, *јџдри*, *круџији*, *мџсни*, *миџни* (и *миџни*), *мраџни*, *муџији*, *йрџни*, *равни* (и *равни*), *руџни*, *шџсни*, *шрџни*, *шџмни*, *шрџни* (за жену), *шуйџи* (Акц. сист. 39). Придеви овога типа, пре него претходног, морају имати и ^ акценат у одређеном виду, нпр. *гбрки*, *злаџији*, *мраџни*, *муџији*, *шџмни* и сл., јер је овај акценат остао стабилан и није био угрожен са продирањем новог конкурентног акцента крајњег слога, и он није код ових придева никада постао видски акценат (в. ниже стр. 381).

бџшар: бџшри: само са ' акцентом — *виџки*, *гиџки*, *вџџни*, *ниџки*, *бџџни*, *гаџни*, *гласни*, *жџрџни*, *жџџни*, *јаџни*, *родни*, *сџни*, *хџџни*, *чџни*, *бџни*, *мџдри*, *дџији*, *дџни*, *ндџни*, *руџни*, *цџџни*, *чаџни*; *гџџни*, *муџки*, а затим са дублетним акцентима: *крџки* и *крџки*, *крџки* и *крџки*, *јаџни* и *јаџни*, *киџни* и *киџни*, *крџни* и *крџни*, *мџни* и *мџни*, *дџи* и *дџи*, *бџшри* и *бџшри*, *хџшри* и *хџшри* (Акц. сист. 41). Овде су већином изведени придеви, о којима ћемо посебно говорити, после описних придева који су неизведени.

Г. Руџичић је у пјеваљском говору забележио мало потврда за ' акценат⁵: *слаџки*, *сиџни*, *мрџи*, *крџији*, *мџки*, *лаки* (стр. 143), *шџџији*, *сџџији* (144), *чиџији*, *виџији*, *шџџији* (145), *гласџки*, *шџџки*, *йџни*, *уџки*, *ниџки* (145), а за придеве типа гбрак: гбрки изричито каже да немају као код Даничића *шџџки*, *мрџни*, *рџки* и сл.

⁴ М. Московљевић, Акценти именица и придева у поцерском говору, СДЗБ II, 1911. Акценатски систем поцерског говора, Београд 1928.

⁵ Гојко Руџичић, Акценатски систем пјеваљског говора СДЗБ III, 1927.

3.

Акценат ' код ових описних придева у облику одређеног вида познат је под именом акцента крајњег слога, нпр. *měkij* < *mekij*, како и налазимо у нашим старијим говорима са непренесеним акцентима, нпр. *мушкij* — у Прчњу (Реш. 130). Наши акцентолози Решетар, Ившић, Белић утврдили су да је овај акценат врло стар и да припада прасловенском. Проф. Белић је још показао да је могло бити врло мало придева с таквим акцентом у облику одређеног вида. Треба показати како се могао толико проширити овај акценат, који су били стварни разлози његовом ширењу.

Решетар је после навођења потврда из северночкавског *novi* (Nemenić, 3, 19), севернокајкавског *očnō megnenje, dužnī list, dobri Jezu, dragi opat Makari! vrli čovek* (Valjavec, Rad 121, стр. 136—137), јужног кајкавског (пригорског) *mrski, peši, lovski, tacki, ljucki* (Rožić, Rad 116—153-4), а затим позивајући се на руске примере *живѡй, кривѡй, скуѡй, худѡй, свѡй* (Вост. 271) закључује: „Тешко је посумњати да и ова врста акцента одређеног вида припада прасловенском“ (Ib. id. S. 130). Поред дубровачких потврда у којима је пренесени акценат, Решетар је дао и потврде за старије штокавске говоре (Прчањ и Озринић) с акцентом на крају: *vratni, petni, đavolji, puščani, peščani, zemljani, muški, vjenčani, voštani, crkveni* (S. 130).

Ст. Ившић је, кад је објашњавао ^ акценат код придева типа *благ*: *благѡ*, само узгред додирнуо и питање дублетног ' акцента у облику одређеног вида⁸. За акценатски облик *dragl* < *drāgl* И. каже да „није обладао у читавом штокавском подручју, јер се често *мјесѡ* њега (ИС) налази и такав акценат, који одговара руском“, нпр. *dragl, gluhl, mladi, suhl* (према рус. *дорогѡй, глухѡй, молодѡй, сухѡй*) — у Дубровнику, *sveti* и *česti* — у Даничића, *ljuti, suvi* — у Шаптиновцу. Интересантно је овде напоменути да Ившић сматра овај акценат видским, а не дублетским акцентом за придев врсте, иако је у посавском говору овај акценат скоро увек бележио у форми назива⁹: нпр. *bòdoga svita, novā raklja; Sočnā šuma, strašni sud* (стр. 49), *Slobodnā vlāst* (село), *duševnā rākija, crkvenā zemlja, sunčanā vručna* (ст. 51). Овде И. даје и ове потврде: *čisti, mokri, sitni, slatki, vlažni, tuji, mladi, petni, vratni* (и *vrātni*), *vražji, vučji, zečji, kisela, novi, muški* (и *muški*), *brocki* (:Brod), *lanjski, svinjski* (и *svinjski*), *selski, ostrovski* (: Ostrovo) и др.

⁸ St. Ivšić, Prilog za slovenski akcenat, Rad 187 (1911), стр. 177.

⁹ St. Ivšić, Današnji posavski govor, Rad 197 (1913).

Овде можемо сад навести још неке потврде М. Ваљавца из кајкавског¹⁰: *božanska pravica, divljé fige drevo, dobré volje, duhovni venec, ljudské škodé, vu ljucké posle, gošćenje mirovno, muškóga spola, nebeském darom, očnô meġnenje* (Augenblick), *nočni pokoj* (Nachtruhe). Ваљавец је дао и дефиницију придева с овим акцентом: кад треба да се „изрекче што строго извјестно, као у наговору у вокативу [у називу у обраћању], а навластито у случају гдје Нијемцу раби супстантив сложен од два супстантива, нпр. *Augenblick, Nachtruhe-nočni pokoj* итд“.

Проф. А. Белић је објашњавајући метатонију акцента у прасловенском¹¹, управо на појави постанка одређеног вида, са више страна додирнуо питање акцента последњег слога: питање његовог постанка, његове ограничености првобитно само на придеве који су имали првобитно кратак вокал у корену (његов 6. тип: *bǫso: bōsō* (< *bosōje*), питање његовог каснијег ширења у штокавском и на придеве других акценатских типова. На примерима из каставског чакавског он утврђује да је акценат крајњег слога првобитно био само на придевима као што су *bosī, oštri, tepli, novi* (стр. 36), а после скраћивања старог акута ' > ", могао се јавити и код придева и са првобитно дугим вокалом у корену: према *bōlni* и *drobni, lovi, očni* добило се и: *lahki, tanki, teški, uski, mehki, mrzli, glatki, krhki, lačni, niski, dubni, ručna sekira, slatkō* (*slatkōga*), *gradski, muški* (стр. 36-38. Приближавајући се акценатским типовима *gǫlo: gōlō* и *dǫbro: dōbrō* и стапајући се с њима у један тип у прасрпском, тип *bǫso: bōsō* добија у одређеном виду и дублетни акценатски облик *bǫsō*, као *gōlō, dōbrō*. Тако су код ових придева добивени дублетни акценти у одређеном виду: *bōsi* и *bōsi*, *tēpli* и *tepli, tēški* и *teški, ūski* и *uski, gōli* и *goli, dōbri* и *dobri*, где су сад акценатски облици *goli* и *dobri* — нови аналошки, а у осталим примерима такви су облици *bōsi, tēpli, tēški* итд. Акценат крајњег слога Б. такође сматра прасловенским, и као потврде за то му служе руски и кашупски. Он даје и његово фонетско-гласовно објашњење: „Облик *svetii* по својим квантитетско-акценатским особинама јасно показује да је из прасловенског добивено **svētŭi, *svētaja* и сл.; а такво се скраћивање дужине првог слога у оваквом положају уопште јавља још у прасловенском“ (стр. 43). „Према томе јасно је да смо напореда са *svētŭ: svētŭi* имали *svētŭi* у одређеној ф.“ Ширење акцента крајњег слога код описних придева, за шта су наводили потврде Даничић, Решетар и Московљевић, проф. А. Белић објашњава аналошким путем:

¹⁰ М. Valjavec, Rad 121 (1895), стр. 137.

¹¹ А. Белић, Акценатске студије, Београд 1914.

„Паралелизмом облика *вѣиѣхѣ* и *вѣиѣхѣ*, *мѣкрѣ* и *мѣкрѣ* и сл. који је на показан начин добивен, ови су придеви *иодсѣакли* (ИС) јављање новог типа одређене форме и у придева који су у почетку могли имати акценат једино на првом слогу одређене форме: тако поред правилног и старијег облика *вѣиѣкѣ* имамо и *вѣиѣкѣ*, поред *гладѣкѣ* и *гладѣкѣ*, *сѣиѣнѣ* и *сѣиѣнѣ*, *сладѣкѣ* и *сладѣкѣ*, *ѣскѣ* и *ѣскѣ*“ (стр. 40).

4.

Објашњење *иодсѣанка* овог акцента крајњег слога у одређеном виду код неизведених описних придева, засновано на фонетско-гласовним средствима и компаративно-историјским фактима, сасвим је довољно и убедљиво. Али одржавање овог акцента као дублетног од времена прасловенског до данас и његово велико ширење, како у територијалном смислу тако и у погледу јављања код тако великог броја придева, — не може се објашњавати само аналогијом акценатских типова, већ је морало бити и стварних разлога за то. Поготову што знамо да у основи сваком морфолошком аналошком грађењу које узима вид механичког процеса мора увек лежати одређено и стабилно значење, због којег и настају промене форме. Највећи је недостатак овде што се није увидело да два *видска* акцента не може бити у облику одређеног вида, управо да ' акценат овде није видски акценат ни по постанку, нити данас, тамо где се он јавља напореда са ^ и " акцентом у облику одређеног вида. Морамо, дакле, узети у обзир и неке друге моменте, морфолошко-синтаксичке и семантичко-функционалне, који су пратили ову појаву у тако дугом временском развоју и на тако широкој територији, са таквом свеобухватношћу и толиком виталношћу. То су могли бити ови моментни:

1. Врло рано, управо у време кад ова појава почиње да се шири, тзв. заменичка промена одређеног вида продире на подручје неодређеног вида¹³ и ремети морфолошку равнотежу придевског вида.
2. Акценат код придева морао је тада постати семантичко-функционални видски акценат.
3. Дублетни акценат последњег слога у облику одређеног вида морао је тада такође постати семантичко-функционални акценат, само

¹³ „Стара је промена била именичка, али се она већ у најстаријим споменицима нашим није сачувала у потпуности, а није се сачувала ни у основним дијалектима нашим, штокавском и чакавском, тако да се мора претпоставити да су се важне промене у овом правцу извршиле већ у доисториском времену нашега језика“ (А. Белић, Речи са деklinацијом 1950, стр. 241).

не у видском смислу : он се тада морао привезати за функцију назива. Трајно везан за *придев врше*, он се ширио код свих описних придева — одвојено од видског придевског значења и описне придевске функције.

4. Код придева са кратким акцентом, типа *здѣв* : *здѣи* и *бѣсѣар* : *бѣсѣи*, морао је ' акценат једно време бити и у функцији видског акцента, што је знатно допринело његовом ширењу, јер ови придеви чине више од половине свих описних придева.

У време продирања заменичке деklinације на подручје неодређеног вида, кад су акценти постали видски, акценат крајњег слога морао је захватити све придеве с *крајњим* акцентом, једносложне и двосложне, али само у зависним падежима. Учвршћен у зависним падежима, он се затим проширио, као акценат системе, и у номинатив и вокатив и тако су ту настајали дублетни акценти код свих ових придева.

Ради прегледности узимамо прво једносложне придеве из типа *здѣв* : *здѣи* :

<i>мѣк</i> : <i>мѣи</i>	<i>бѣсѣ</i> и <i>бѣи</i>
<i>мѣкѣга</i> : <i>мѣкѣи</i>	<i>бѣсѣга</i> и <i>бѣсѣи</i>
<i>мѣкѣм</i> : <i>мѣкѣм</i>	<i>бѣсѣм</i> и <i>бѣсѣм</i>
<i>мѣкѣм</i> : <i>мѣкѣм</i>	<i>бѣсѣм</i> и <i>бѣсѣм</i>

У свим зависним падежима морало је нестати обе средње парадигме, а према четвртој парадигми — где је сад акценат крајњег слога морао постати видски — на подручју зависних падежа настали су аналошки акценатски облици *мѣкѣга*, *мѣкѣм*, *мѣкѣм*. Ова аналогија је сада била нужна, јер се видски облик са " акцентом морао губити услед једначења с обликом неодређеног вида. Сада је поново успостављена поремећена видска равнотежа и створен нов однос видских акцената : *мѣкѣга* : *мѣкѣга*, *мѣкѣм* : *мѣкѣм*, *мѣкѣм* : *мѣкѣм*. Наравно, уколико се одржавала стара именичка промена у неодређеном виду, утолико је могао постојати и стари акценат у облику одређеног вида : *мѣка* : *мѣкѣга*, *мѣку* : *мѣкѣм*.

Код ових придева је био сада трасиран нов однос видских акцената и нова акценатско-интонацијска слика : " — : ~ ^ , нпр. *мѣкѣга* : *мѣкѣга*, *бѣсѣга* : *бѣсѣга*, *дѣвѣга* : *дѣвѣга*, *нѣвѣга* : *новѣга*, *ѣрѣвѣга* : *ѣрѣвѣга*, *ѣунѣга* : *ѣунѣга*, *слабѣга* : *слабѣга* итд.

Облици ж. р. су, знамо, и раније и потпуније изгубили именичку промену, па су нови акценатски односи код њих били стабилнији : *мѣкѣ* : *мѣкѣ*, *мѣкѣј* : *мѣкѣј*, *мѣку* : *мѣку*, *мѣкѣм* : *мѣкѣм*. Као ста-

билнији однос, они су са своје стране подупирали овај процес код облика м. и ср. рода.

Код једносложних придева са дугим акцентом, типа *благ*: *благѣ*, имали смо обратан распоред акцената — у свим зависним падежима, али код њих није долазило до једначења видских акцената: *благѣга*: *благѣма*, *благѣм*: *благѣмѣ*, *благѣмѣм*: *благѣмѣмѣ*¹⁸. Продирање акцената крајњег слога код ових придева у ово време било је непотребно, јер су видски акценти остали стабилни, а уз то је било и немогуће, пошто је акценат у неодређеном виду био тада такође на наставку.

После преношења силазних акцената у новоштокавском, акценти се у оба акценатска типа и у оба вида налазе на кореновом слогу, а обележје вида сад постаје интонација акцената: *мрѣѣга*: *мрѣѣма*, *мрѣѣм*: *мрѣѣмѣ*, *мрѣѣмѣ*: *мрѣѣмѣмѣ*; *благѣга*: *благѣма*, *благѣм*: *благѣмѣ*, *благѣмѣ*: *благѣмѣмѣ*.

У номинативу (вокативу) одређеног вида акценат на корену остао је стабилан: *мрѣѣ*, *мрѣѣа*, *мрѣѣѣ*, јер су у мушком роду — *ѣ*, а у женском и средњем дужина наставака били довољни за видско обележје. Тако је било и код једносложних придева са дугим акцентом: *благ*: *благѣ*, што је могло подржавати однос *мрѣ*: *мрѣѣ*. Али према новим акцентима крајњег слога у зависним падежима, а нарочито оним који су коначно добили нови морфолошки облик у неодређеном виду — као што је инструментал за м. и ср. род и датив-локатив за женски род, — добили смо и нове акценатске облике номинатива (вокатива): *мрѣѣ*, *мрѣѣа*, *мрѣѣѣ*, као *мрѣѣм*, *мрѣѣмѣ* и сл. Нема сумње да је стари акценатски облик *мрѣѣ*, *а*, *ѣ*, као видски акценат, остао везан за описну функцију: *ѣѣѣ мрѣѣ вѣѣ*, *ѣѣ мрѣѣ бѣѣ*, *ѣѣ мрѣѣ чѣѣ*, *ѣѣ мрѣѣ брѣѣ* и сл., а да се нови облик *мрѣѣ*, *мрѣѣа*, *мрѣѣѣ* везао за функцију назива: *мрѣѣ лѣѣ*, *мрѣѣ марѣѣ* или сам придев (супстантивизирано): *мрѣѣ* (за жену), *мрѣѣ* (за човека, коња), *дугѣѣ* (за жену), *слабѣѣ*, *лакѣѣ*, *мекѣѣ*, *сиѣѣ* и сл. Уколико се, пак, одржавала именичка промена још у неодређеном виду, дублетни акценат се могао створити кроз целу парадигму, тако да облици *мрѣѣ-мрѣѣга-мрѣѣм-мрѣѣмѣ* долазе у описној функцији, а *мрѣѣ-мрѣѣга-мрѣѣм-мрѣѣмѣ* у функцији придева врсте. Али ако је био јачи продор заменичке деклинације на подручје неодређеног вида, први акценти су се губили. Тако се може објаснити што Московљевић, на пример, у овом акценатском типу бележи само облике са ' у одређеном виду (в. горе стр. 373). Исти ови разлози постојали су, видећемо касније, и код двосложних придева с кратким

¹⁸ Ова видска поларизација видских акцената која се вршила из сопствених средстава, па према томе стабилнија и јача, могла је такође подупирати ону поларизацију код придева с кратким акцентом, која се стварала аналошким путем

акцентом типа *бѣсѣар* : *бѣсѣри* и *бѣсѣри*, па је и код њих Московљевић у поцерском говору претежно обележио само облике са ' акцентом, мада међу његовим примерима има доста правих придева врсте, који немају облика неодређеног вида, који никад не долазе у описној функцији и који су само са ' акцентом као семантичко-функционалним акцентом, нпр. *дѣснѣи*, *рѣчнѣи*, *мѣшкѣи* и сл. А проф. Белић је управо на основу оваквог Московљевићевог бележења ' акцента у одређеном виду као јединог акцента, и на основу Решетаровог бележења бројних дублетних облика, доносио закључак о великом ширењу тзв. акцента крајњег слога — наравно аналошким путем (в. Акц. студије стр. 43-44). Сад ми видимо да је било и стварних разлога његовом ширењу код ових придева где је он морао бити и видски акценат. Овај акценат код ових придева не долази као дублетни акценат, већ као замена " акцента — у свим зависним падежима, онда кад у говору преовлађује заменичка деклинација у неодређеном виду. Но постојање именичке промене у неодређеном виду омогућава постојање старог видског акцента ", који се јавља као дублетни акценат са ' акцентом. На крају, могли би се извести општи закључци о последицама продирања заменичке промене на подручје неодређеног вида : а) ширење ' акцента на све придеве с кратким акцентом — поглавито у зависним падежима, б) стварање дублетних акцената код ових придева — поглавито у номинативу (вокативу), в) дублетни акценти који су били створени из гласовно-морфолошких средстава, делом аналошки, разједначили су се према функцији : " акценат се везао за описну функцију, ' акценат за називну функцију.

Код једносложних придева са дугим акцентом, типа *блѣг* : *блѣгѣи*, видели смо, није било ремећења видских акцената, па је код њих забележено мало дублетних акцената у одређеном виду. Само мали број придева има ' акценат у одређеном виду према акценатском облику са ^ акцентом : нпр. *блѣгѣи* и *блѣгѣи*, *врѣћѣи* и *врѣћѣи*, *љѣћѣи* и *љѣћѣи*, *чѣсѣи* и *чѣсѣи*, *гѣсѣи* и *гѣсѣи* и др. Први облик је видски облик и долази у описној функцији, други се јасно одваја од првог и по значењу и по функцији. Облици *блѣгѣи*, *врѣћѣи*, *љѣћѣи* итд. нису видски облици, не долазе у описној функцији, већ увек долазе у називима као придев врсте : *блѣгѣи рѣкија*, *шѣрѣи сѣр*, *чѣсѣи сѣи* и сл. Известан ограничени број назива са придевима из ове групе могао је бити створен путем синонимних придева из ове групе и оних из групе *мѣк* : *мѣкѣи* и *мѣкѣи* : нпр. *блѣгѣи рѣкија* према *слѣбѣи рѣкија*, *шѣрѣи сѣр* : *мѣкѣи сѣр* (као семантичка опозиција), *врѣћѣи рѣкија* : *врѣлѣи рѣкија*, а онда према *блѣѣи рѣкија* и *љѣѣи рѣкија* итд.

Иначе у овој групи придева највише је типично описних придева, са пуним значењем описног придева, као што су нпр. *бѣо, црн, жути, крив, млад, жив, сѣд, лѣи, нѣм, лѣн, слѣи, сив, илѣв* итд. Њихов видски акценат у облику одређеног вида остао је нетакнут и он се користи у описној функцији, па и у именима, епитету, називима и сталним везама (в. горе примере на стр. 371).

Двосложни описни придеви су изведени придеви најстарије формације, тако да се они често више и не осећају изведеним: девербативни са *-ѣкъ*, нпр. *жидѣк, глѣдѣк*, деноминативни са *-ѣмъ*, *-ѣръ*, *-ѣлъ*, *-ѣхъ*, нпр. *бѣсан, злѣшѣн, ирѣсан, вѣчан, глѣсан, јѣсан; хрѣбар, јѣдар, мѣдар, бѣшѣар, мѣдар, мѣкар; нѣгао, свѣшѣо, ѣбал, тѣдиѣл, вѣшѣх* и др. Они се налазе у Даничићевим акценатским типовима *гѣрак : гѣркѣ и бѣшѣар : бѣшѣрѣ*.

У време продирања заменичке деклинације на подручје неодређеног вида, створени су исти акценатски односи као и код једносложних придева, јер су ови придеви, будући да су са непостојаним *а*, у зависним падежима и одређеном виду остали двосложни.

гѣрак :	гѣркѣ	бѣшѣар :	бѣшѣрѣ
гѣркѣга :	гѣркѣга	бѣшѣрѣга :	бѣшѣрѣга
гѣркѣм :	гѣркѣм	бѣшѣрѣм :	бѣшѣрѣм
гѣркѣм :	гѣркѣм	бѣшѣрѣм :	бѣшѣрѣм

У првом типу видски акценти су остали стабилни, управо акценти су сада постали видски акценти. У другом типу акценти четврте парадигме на подручју зависних падежа морали су у ово време постати нестабилни. Преко синонимних придева или семантичких опозиција из ове групе и групе *мѣк : мѣкѣ и мѣкѣ* могли смо и код ових придева добити облик одређеног вида са акцентом крајњег слога: нпр. *вишѣкѣга* према *вишѣкѣга, крейѣкѣга : здравѣкѣга, хишѣкѣга : сѣорѣкѣга, ведрѣкѣга чѣлѣ : мѣкѣга чѣлѣ, вѣшѣкѣга : новѣкѣга, крайѣкѣга : дугѣкѣга*. Или је ширење могло ићи унутар једне формације по линији синонимности: *вишѣкѣга — ирушѣкѣга — гишѣкѣга, глашѣкѣга — склишѣкѣга, љушѣкѣга — слашѣкѣга, крошѣкѣга — крейшѣкѣга, ускѣга — шанѣкѣга, нисѣкѣга — мѣскѣга* итд. Или је аналошки акценат развијан у напоредајној атрибутој служби придева: *гѣднѣкѣга, гнѣснѣкѣга, злѣбнѣкѣга и јѣднѣкѣга, грѣшнѣкѣга* и сл.

Успостављена је равнотежа видских акцената, и са обрнутим распоредом акцената према придевима са дугим акцентом, као и код једносложних придева што је:

гѣркѣга : гѣркѣга и бѣшѣрѣга : бѣшѣрѣга

као *блѣгѣга : блѣгѣга и мѣкѣга : мѣкѣга*.

шешкб наоружане, шешкб башѣрија, шешкб сѣрана (код кантара), гладнѣ сѣрана (грѣдѣ), круѣни драх (круѣник), круѣни ѣасул, круѣнѣ јѣрма, круѣни шѣдѣ, круѣнѣ сѣдка (Вуковѣћ), круѣнѣ грѣшке, маснѣ сѣр, мрснб јѣло, мрснб (: ѣдснб), ѣразнѣ шѣнѣир (ѣразник), Рѣвнѣ гѣј (топоним у Грузи);

[illegible]

5.

Акценти придева, неодређеног и одређеног вида, могу се верно и тачно записати само тако ако се води рачуна о свим различитим синтаксичким функцијама придева, ако се акценат бележи у одређеној функцији придева. Акценат неодређеног вида тражимо и утврђујемо у предикатској функцији придева : нпр. камен је *шѐжак*, сунђер је *мџкар*, шећер је *сла̑дак*, ветар беше *бл̑г* и *влад̑жан*, шешир је *нџ* и *чџш* итд., затим у полупредикативној употреби кад придев с именицом често чини сталну везу : нпр. *сла̑ба ва̑да*, *сла̑б чџвек*, *сла̑ба* (оцена), *сла̑шко де̑ше*, *млад̑ чџвек*, *сти̑р чџвек*, *луд̑ чџвек*, *бџгаи̑ чџвек*, *ми̑рно вре̑ме*, *жи̑в чџвек* (хоће да једе), *млад̑ мџсџ*, *и̑н мџсџ*, *л̑к иџса̑*, *шѐжак жи̑вои̑*, *и̑н иџгодак* и сл. Атрибутска употреба је врло непоуздано подручје за утврђивање видског облика, мада се обично ту налазе придеви и бележи њихов акценат. Треба водити рачуна о томе кад је придев у *описној функцији*, а кад је с именицом везан у име, назив, епитет и сличне сталне везе. Затим треба водити рачуна о томе да је придевски акценат *видски акценат̑*, а да је облик (промена) постао ирелевантан за вид : неодређени вид има *понајвише*

заменичку промену, и обратно, одређени вид може имати и именичку промену кад је у саставу имена, назива, епитета, а он је понајвише баш у тим функцијама. У правој употреби, у описној функцији кад се показују стварне особине предмета, придев у атрибуту је редовно у облику неодређеног вида — са акцентом тог облика — иако је промена понајвише сложена заменичка. Облик неодређеног вида је носилац пуног стварног значења придева. Облик одређеног вида, пак, ретко долази у описној функцији, понајвише само заједно с показним заменицама. У атрибутој служби он је, пак, најчешће у саставу имена, епитета, назива, кад придев није у описној функцији и кад по правилу нема пуно лексичко значење.

Напомена. Да треба водити рачуна како о значењу тако и о функцијама придева — кад се бележе његови акценти, показује нам случај са придевом *шѣжак*. Даничић је установио ове акценатске облике *шѣжак* : *шѣшки* и *шѣшкѣ* (Срп. акц. 215). Уз то Д. даје напомену : „У Вукову рјечнику *шѣшкѣ* биће погрѣшка“. Решетар примећује : „Неће бити погрѣшка, јер сам тако и ја слушао у Пјешиваца“... (Ibid). Није грешка код Вука, јер он даје пример *Набуо од шѣшког сѣвања*, у коме придев има " акценат : *шѣшкѣг сѣвања*, као *шѣшкѣ свѣш*, *шѣшкѣ вѣска*, *шѣшкѣ љдре*, *шѣшкѣ злѣш*, *шѣшкѣ вѣда* (за кишу), родило *шѣшкѣ вѣше*, *шѣшкѣ рад* од њега (иронично), где придев има ново значење *шѣшкѣ*, *а*, *ѣ* = многи, силни. Исти је акценат (без дужине) у безличном обрту за проклињање : *Тѣшко вѣма!* *Тѣшко њѣму!* (: *Блѣго њѣму!*), *Тѣшко лѣнцу из сѣла зѣчине чѣкајући*. Посл. (исп. лат. *Vae victis* = тешко побеђенима). Са другим значењем и другим акцентом долази у безличном предикату типа : *Тѣшко му је*, *Тѣшко је љрдѣшцу вѣђу најунишѣ*. Посл. Adv. *шѣшко*. У основном значењу придев има ове акценте : *шѣжак* : *шѣшки* и *шѣшкѣ* — у разним функцијама : у атрибутој *шѣжак шѣвар*, *шѣшко брѣме* и *вѣј шѣшкѣ шѣвар*, *вѣв шѣшкѣ брѣме*, у епитетима *шѣшкѣ шѣга*, *шѣшкѣ јѣд*, *шѣшкѣ гѣвѣше*, у сталним везама *шѣшкѣ кѣраци*, *шѣшкѣ кѣшегѣрија*, у називима : *шѣшкѣ сѣрапа*, *шѣшкѣ арѣиѣѣрија*, *шѣшкѣ кѣница* (: *лѣка кѣница*) и сл. Затим сталне везе с обликом неодређеног вида у полупредикативној служби : *шѣжак чѣвек*, *шѣжак жѣвош*, *шѣшка смѣш*, *шѣшкѣ рѣкѣ* (: *лѣкѣ рѣкѣ*), *шѣшко сѣање*, *шѣжак слѣчај* и сл.

Треба имати у виду нарочито факат да се придев одређеног вида у именима, епитету и називима може мењати по именичкој промени, при чему акценат одређеног вида и квантитет наставка остају као знак функције придева : нпр. са *Црнѣ вѣха*, из *Крѣвѣ Вѣра*, из *Сѣвѣ дѣла*, *бѣлѣ гѣла*, *бѣлѣ лѣца*, *сѣдѣ сѣараца*, са *ѣѣсѣиѣ ѣдѣла*, *гѣркѣ јѣда*,

ша̋мна̋ вила̋јеша̋, као и називи са ' акцентом : *врѹ̋ћа̋ хлѣба̋*, *мла̋да̋ сѣра̋*, *шѹ̋ћа̋ човека̋*, из *чѣс̋тѣ̋ сѣ̋и̋а̋*, *чѣс̋тѣ̋ чѣш̋ља̋*, од *вѣ̋и̋а̋ рѣбра̋*, из *ла̋ка̋ ш̋дѣ̋а̋*, из *ѣ̋лѣ̋и̋ка̋ ша̋њѣ̋ра̋*, *крѹ̋и̋на̋ драха̋*, *м̋рс̋на̋ јѣла̋*, *сла̋дѣ̋и̋ка̋ вѣ̋на̋* ; два *ѣ̋дс̋на̋ да̋на̋*, два *ѣ̋ѹ̋и̋на̋ на̋лога̋*, два *сѣ̋и̋и̋на̋ нѣв̋ца̋* — само са именичком променом (исп. два *м̋д̋ја̋ бра̋и̋ша̋*, три *ш̋в̋д̋ја̋ сѣ̋на̋*, са два два *де̋и̋еш̋а̋* и сл.), од *сѣ̋и̋и̋на̋ цвѣ̋ћа̋*, од *ѣ̋дс̋на̋ јѣла̋*, *м̋р̋ка̋ лѹ̋ка̋* и сл.

Оваквој промени ових имена и назива мушког и средњег рода свакако су допринела имена и називи женског рода, јер су се видски облици женског рода у промени одавно изједначили : придев има исту промену и у атрибуту и у имену, нпр. *бѣ̋лѣ̋ ко̋сѣ̋* : *бѣ̋лѣ̋ ка̋фѣ̋*, *бѣ̋лѣ̋ вѣ̋лѣ̋* и сл. Према промени *бѣ̋ла̋ ка̋фа̋* — *бѣ̋лѣ̋ ка̋фѣ̋* дошло је и : *бѣ̋лѣ̋ лѹ̋к* — *бѣ̋ла̋ лѹ̋ка̋*, и даље : *Ц̋р̋нѣ̋ рѣ̋кѣ̋*, *Ц̋р̋на̋ в̋р̋ха̋*, *К̋р̋ивѣ̋ Па̋ла̋н̋кѣ̋* — *К̋р̋ив̋а̋ Вѣ̋ра̋*, *л̋ѹ̋и̋ѣ̋ гӳјѣ̋* — *л̋ѹ̋и̋а̋ рѣ̋са̋*, *л̋ѹ̋и̋ѣ̋ ш̋ѹ̋гѣ̋* — *л̋ѹ̋и̋а̋ ја̋да̋*, *бѣ̋лѣ̋ вѣ̋лѣ̋* — *бѣ̋ла̋ ли̋ца̋* итд. Имена и називи су могли развити овакву деклинацију и с тога што се они осећају као посебне лексичке јединице, што је придев у њима одвојен од описне атрибушке функције. Нарочито називи са посебним ' акцентом и придевом врсте осећају се као засебне речи. На њих су називи женског рода исте врсте могли вршити јак утицај : *врѹ̋ћѣ̋ ра̋кије̋* — *врѹ̋ћа̋ хлѣба̋*, *ла̋кѣ̋ ко̋ѣ̋и̋а̋ѣ̋* — *ла̋ка̋ ш̋дѣ̋а̋*, *м̋р̋кѣ̋ ма̋рамѣ̋* — *м̋р̋ка̋ лѹ̋ка̋*, *ѣ̋лѣ̋и̋кѣ̋ цѣ̋и̋елѣ̋* — *ѣ̋лѣ̋и̋ка̋ ша̋њѣ̋ра̋*, *ѣ̋дѣ̋ш̋кѣ̋ а̋ри̋ш̋лѣ̋ри̋је̋* — *ѣ̋дѣ̋ш̋ка̋ ш̋дѣ̋а̋*, *крѹ̋и̋нѣ̋ сѣ̋и̋д̋кѣ̋* — *крѹ̋и̋на̋ драха̋*, *м̋рс̋нѣ̋ ѣ̋и̋и̋ѣ̋* — *м̋рс̋на̋ рѹ̋чка̋*, *ѣ̋дс̋нѣ̋ са̋рмѣ̋* — *ѣ̋дс̋на̋ јѣла̋*, *сла̋дѣ̋и̋кѣ̋ ѣ̋р̋о̋јѣ̋* — *сла̋дѣ̋и̋ка̋ вѣ̋на̋* и сл. Ако би се пришло стварима чисто формално, могао би се овај акценат забележити као акценат неодређеног вида, што би наравно била погрешка.

Кад се придев у именима, епитету и називима мења овако по именичкој промени, ствара се привид акценатских дублета у неодређеном виду и поставља се ту једно лажно питање дублетних акцената у неодређеном виду код придева. Облик неодређеног вида, рекли смо већ, представља придѣвску реч, он је носилац пуног стварног значења придева, јединственог недељивог значења придевске речи, па према томе може имати само један акценат. Само ако придевска реч развије два посебна значења, може имати два акцента као семантичко-диференцијалне акценте : нпр. *г̋рдан̋* : *г̋рд̋нѣ̋* и *г̋рд̋нѣ̋* = ружан, јадан и *г̋рдан̋* : *г̋рд̋нѣ̋* = огрожан ; *ш̋р̋уд̋на̋* (жена) : *ш̋р̋уд̋на̋* и *ш̋р̋удан̋* : *ш̋р̋уд̋нѣ̋* = уморан.

Како, онда, треба разумети читав низ придева са дублетним акцентима у облику неодређеног вида, које су забележили Д. Вушовић¹⁵, Г. Ружић¹⁶ и Ј. Вуковић¹⁷ — из Даничићевог акценатског

¹⁵ СДЗБ III, 51.

¹⁶ СДЗБ III, 144.

¹⁷ СДЗБ X, 281—282.

типа *гѳрак* : *гѳрки* : *бијѳсан* и *бијѳсан*, *гладан* и *гладан*, *гѳдан* и *гѳдан*, *бѳдан* и *бѳдан*, *вријѳдан* и *вријѳдан*, *дѳжан* и *дѳжан*, *жѳдан* и *жѳдан*, *кѳран* и *кѳран*, *крѳсан* и *крѳсан*, *мѳсан* и *мѳсан*, *снајжан* и *снајжан*, *сѳидан* и *сѳидан*, *сѳрашан* и *сѳрашан*, *шѳман* и *шѳман*, *шѳјѳсан* и *шѳјѳсан*, *шѳрудан* и *шѳрудан*.

Претпостављам на основу ових примера да је у овим нашим говорима, најпрогресивнијим иначе, најдаље отишао и поменути развитак именичке деклинације облика одређеног вида код придева у именима, епитету и називима, па је у тим говорима створен и нов номинатив : нпр. према *бијѳснѳ ѿсѳ* и *бијѳсан ѿсѳ*, према *гладнѳ бѳва* и *гладан бѳв*, *жѳднѳ кѳња* и *жѳдан кѳњ*, према *гѳднѳ чѳвѳка* и *гѳдан чѳвѳк*, *мѳснѳ рѳчка* и *мѳсан рѳчак*, *шѳмнѳ дѳлак* и *шѳман дѳлак*, *шѳруднѳ чѳвѳка* и *шѳрудан чѳвѳк*, *кѳврнѳ драх* и *кѳвѳран драх*. Све су ово акценти одређеног вида, само је именичка промена овде замаглила видске односе. Отуда је Вушовић одмах на почетку одељка о придевима могао написати : „Најпре ћу овде напоменути да се у овом дијалекту ни у колико не гледа на правилну употребу одређеног и неодређеног вида. Примера би се у том погледу нашло врло много : Ево тебе и данас *живѳ*. . . Да почнем иза овог *лијѳѳа рѳчка*“ (стр. 49). Карактеристично је што В. није акцентовао примере. Он је гледао вид у промени придева — могло би се закључити по томе што не акцентује придевски облик. Генитив може бити и *иза лијѳѳа рѳчка*, одн. *лѳѳа рѳчка* и *иза лијѳѳѳ рѳчка*, одн. *лѳѳ рѳчка*. Необична је употреба овде показне заменице *овѳг*, која знамо долази кад је облик одређеног вида у описној функцији : *овѳг лијѳѳѳ рѳчка*. Но у овом говору где се назив *лијѳѳѳ рѳчак* мења именички : *лијѳѳѳ рѳчка*, није необично ни *овѳг лијѳѳѳ рѳчка*, као *бијѳснѳ ѿсѳ*, *рѳјѳѳѳѳ дѳласка*, *гѳднѳ чѳвѳка* и сл. Необичност је овде у томе што показна заменица *овај* долази у атрибуту напореда с придевом у именичкој промени (што у књижевном језику нема), међутим придев има акценат одређеног вида.

Други акценатски облик, дакле, у горе наведеним паровима мора бити облик одређеног вида, јер то његов акценат потврђује. Нестабилна видска форма (промена) управо је учинила стабилним видске акценте. Зато се не може схватити да ови говори са најмодернијом акцентуацијом руше стабилне видске акценатске односе и ремете општу систему семантичко-функционалних видских акцената код придева, која је стабилна и врло изразита на целој територији новијих говора новоштокавских. Са овим отпада и могућност да ови придеви иду у два акценатска типа, јер то би значило да може бити четири

За доказ о јакости именичке промене код придева важни су подаци које даје А. Пецо из говора источне Херцеговине¹⁹ — тим пре што П. увек води рачуна о синтаксичким функцијама придева кад даје њихов акценат : о описној функцији у атрибуту или називној функцији у сталним везама придева са именицом. Он изричито тврди да је у овим говорима код присвојних придева именичка промена у апсолутној превази над заменичком (§ 244, и примери у § 243). Затим П. наводи читав низ примера описних придева са именичком променом : нпр. *добра мјеса, годла млијека, ндва вјска, жиџа сјвдра, жесјидка дуџна, кршина мџма* итд. (§ 353) — што су све примери са придевом у полупредикативној служби типа : *млад мјесец, кршан мџмак, сјвдр џвек* и сл. — или придев уз личну заменицу : нпр. *држали су га мрјива* у конопу, *убише га љрџа здрава*, *сво га жиџа* и данас, није за мене *сјвдра* и сл. (примери код Пеца § 353).

Пецо, на пример, види ове везе и онда кад су придеви у заменичкој промени. Кад наводи примере : *купио је дџбрџ кџна*, *нашџ је мјџџоџ жиџа*, *има дџбрџ вјна*, *љуџџ млијека* — он их затим тумачи : „У наведеним примерима имамо облик одређеног вида, али са акцентом неодређеног вида“ (§ 248), што поуздано сведочи да П. види да су акценти постали видски, а да је промена ирелевантна за вид.

6.

Акценат крајњег слога, односно ' акценат на претпоследњем слогу, који се код неизведених описних придева одвојио од видског акцента и трајно везао за функцију придева врсте у називима, — добио је примену и код изведених придева изван подручја описних придева. Као семантичко-функционални акценат он је сад послужио да се и код градивних и присвојних придева одвоји њихова функција придева врсте у називима (кад год је то било потребно) од њихове описне функције кад ови придеви чувају своје пуно основно значење градива или припадања (често у смислу ген. посесивног) : нпр. *гџзџен кџн* и *гџзџџи мајдан*²⁰, *Пеџрџџ сџн* и *Пеџрџџ љџсџ*, *Пеџрџџџ гџра*, *Пеџрџџџ сџло*, *срџџа љџџрџџџ* и сл.

¹⁹ А. Пецо, Говор источне Херцеговине. Београд, 1964.

²⁰ Ово значење, првенствено код изведених придева, учио је и тачно дефинисао Св. Ристић (Књижевност и језик 1956, 81—93), али га поред свега тога није разграничио од видског значења код придева, већ на против пледирао на отварању треће видске рубрике. У том смислу му је с правом учинио примедбу М. Пешикан (Наш језик VIII (1957), 171—174).

Узећу неколико група придева према њиховим формацијама, градивних и присвојних, где је акценат последњег слога нашао велику примену, и са истом функцијом коју има код описних придева.

Најпре би дошли они изведени придеви који немају описне функције²¹, већ су прави придеви врсте. Њихово значење није ни значење градивног или присвојног придева, па ни описног придева, већ је њихово значење апстрактно значење генитива врсте. Они су, међу изведеним придевима, могли послужити као образац за грађење придева врсте : *глѹхѹ, дѣснѹ, кѣснѹ, крѣчнѹ, крѣснѹ, лѣвнѹ, нѣћнѹ, рѹчнѹ, сѹћнѹ, шѣдрнѹ, шрѹшнѹ, цвѣћнѹ, чѣснѹ, рѣднѹ* (Даничић, Срп. акц. 222) : нпр. *глѹхнѹ недѣља, дѣснѹ рѹка, кѣснѹ брѹс, крѣчнѹ млѣко, крѣснѹ ѹме, лѣвнѹ ѹдс, нѣћнѹ мѹр* (ветар), *рѹчнѹ дѣвѣр* (сат, рад), *сѹћнѹ жѣтѹ, шѣдрнѹ ѹдс, шрѹшнѹ хлѣб, цвѣћнѹ недѣља, чѣснѹ ѹбѣш, рѣднѹ* (исп. *свѣ рѣднѹ*, тј. по обичају, како је ред); затим : *бѹбнѹ дѣна, дѣнѹ дѹѣља, ѹшнѹ шкѣља, ѹдѣнѹ кѣсѹ, зѹбнѹ камѣнац, лѣћнѹ и вѣшнѹ ѹшѣленѹ, бѹћнѹ кѣсѹ; ѹдѣскѹ мѹш* (топ, радови), *гѣрскѹ ѹдѣок, мѹшкѹ крѣј* (глас, дете, послови), *жѣнскѹ крѣј* (глас, дете, послови, рад, петко). Неки од ових придева су развили пуно значење описног придева (какав ?), па као такви имају посебан акценат и видске облике : док *цвѣћнѹ* као придев врсте стоји према *Цвѣћнѹ*, придев *цвѣћан* : *цвѣћнѹ* (цвѣт) = који је пун цветова, цвѣћа, а затим напредан, нпр. *цвѣћан вѣш*, врт је *цвѣћан*, овај *цвѣћнѹ вѣш* ; то је било *цвѣћнѹ дѣба* наше књижевности, *цвѣћан гѣд* и сл. ; придев *чѣсѹан* : *чѣснѹ* = поштен, нпр. *чѣсѹан жѣвош*, *чѣсна рѣч, чѣсно ѹме, чѣсни љѹди*, његов живот је био *чѣсѹан*, борба је била *чѣсна*, његов *чѣснѹ жѣвош* и сл. Придеви *мѹшкѹ* и *жѣнскѹ* могу бити и описни придеви са "акцентом и у облику ср. рода (супстантивизирањем) : *мѹшко, жѣнско* = мушко чељаде, женско чељаде, нпр. Буди *мѹшко* (мушкарац), проклето *жѣнско, жѣнско мѹшком* не верује, прођоше путем двоје *мѹшко* и двоје *жѣнско* и сл.

Суфикси *-нѹ, -скѹ* код ових придева јављају се као структурни суфикси, па се и акценат крајњег слога, касније ' акценат на претпоследњем слогу, везао за суфикс као суфиксни акценат — будући да су се функција суфикса и функција акцената поклапале : и суфикс и акценат су у функцији придева врсте.

Друга група изведених придева најближа претходној били би двосложни придеви на *-нѹ* и *-анѹ*, који се код Даничића налазе под II за аа) тип *бѣгаѹ* : *бѣгаѹ* :

²¹ Они не могу бити употребљени у предикату, што сведочи да нису описни придеви.

јѣчмен : *јѣчменї*, *овсен* : *овсенї*, *огњен* : *огњенї*, *сїѣклен* : *сїѣкленї* ; *новчан* : *новчанї*, *огњан* : *огњанї*, *шрњан* : *шрњанї*, затим само : *бѣдренї*, *брашненї*, *виленї*, *жѣшвенї*, *клѣшвенї*, *їѣкленї*, *сїленї*, *свѣчанї*, *чабренї*, *шїшчанї* (стр. 217). Ови придеви значе чега је што (у смислу генитива посесивног, нпр. *овсенѣ слѣма* = слама овса), за *шїѣ* је што, нпр. *новчанѣ кѣса* = кеса за новац, *напик на шїѣ*, нпр. *сїѣкленї їдглед* = хладан, укочен поглед. Та њихова значења су апстрактнија од значења описних, градивних и присвојних придева, зато мислим да они не долазе, или ретко долазе, у описној атрибутској служби, већ само у описној предикатској служби, и то са основним обликом *јѣчмен*, *овсен* итд., нпр. хлеб је *јѣчмен* (од јечма), слама је *овсена* и сл. У овом облику се чува основно значење ових придева. Други њихов облик: *јѣчменї*, *овсенї* итд. служи за називе, као придев врсте и не долази у описној придевској функцији, кад се показују стварне особине предмета : *јѣчменї хлеб*, *овсенѣ слѣма*, *новчанѣ кѣса*, *огњенї грѣм* и сл. Зато код ових придева, који нису описни придеви, не треба горње облике сматрати видским облицима, јер они то нису. Облици *јѣчмен*, *овсен*, *огњен*, *сїѣклен* итд. су основни облици придева који чувају основно значење придева и долазе у описној функцији, а облици са -*ї* су форма придева врсте у називима²².

У колико се у облицима *јѣчменї*, *овсенї* итд. осећало још основно значење и описна функција, ови су придеви развили посебан облик са посебним акцентом крајњег слога за функцију назива. Даничић је забележио код ових придева дублетне акценатске облике *новчанї*, *брашненї* и *чабренї*, а могло би бити и *јѣчменѣ їдѣ* (поље под јечмом), *овсенѣ їдѣ* (п. под овсом), *сїѣкленѣ башїѣ*, а затим је Д. навео читаву групу придева искључиво с акцентом крајњег слога : *башченї*, *вазмѣнї*, *зобѣнї*, *їгленї*, *јасїрѣнї*, *кавѣнї*, *кључанї*, *лађѣнї*, *сунканї*, *црквѣнї* (стр. 218).

Примена оваквих акценатских облика ових придева види се у оваквим називима : *новчанї завод*, *новчанї їрбѣш* (исп. *новчанїк*): *новчанѣ кѣзна*, *новчанї зајам* (исп. полупредикативно *новчан чѣвек*); *брашненѣ индїсїрија*, *брашненѣ їбрѣ* : *брашненї кѣлач*; *чабрѣнѣ мѣра* (= мера чабром); *чабрѣнї дѣрѣч*; *башченѣ кулїѣре* : *башченѣ дѣрада*; *вазмѣнї їндеѣлак*; *їгленї рѣд* : *їгленѣ їши*; *кавѣнѣ кѣшїчица*, *кавѣнѣ лѣнче* (исп.

²² У народним говорима овако и градивни придеви на -ов (од имена дрвећа) образују са -ї придев врсте : нпр. *дрѣновї клїн*, *ѣрбовї їрѣш*, *лѣсковї шїшї*, *шлївовї кумур*, па и : *бўковѣ грѣѣ*, *хрѣсїновѣ грѣда*, *шлївовѣ грѣна* и сл. — Гружа (в. А. Пецо, Говор источне Херцеговине, Б. 1964, § 245 : *дрѣновї їѣн*, *лѣзовї лїсї*, *бўковї кѣлац*).

и́дглед; *ле́денѡ сѣце*, *ле́денѡ грѹди*; затим придев друге формације *ле́дан*: *ле́днѣ*, нпр. Шта то тресе моје *ле́днѡ грѹди*? — Змај, И њу презре *сѣца ле́дна* — Митровић.

— *сла́мен* (од сламе) — *сла́менѣ* и *сла́менѣ*: *сла́мен крѡв*, он је *сла́мен*; *сла́менѣ и́дѣиѣ*, овај *сла́менѣ и́дѣиѣ*; али и *сла́менѣ и́дѣиѣ* (: *човѣнѣ и́дѣиѣ*) исп. *сла́менѡ* (цвеће).

— *си́а́клен* (од стакла) — *си́а́кленѣ* и *си́а́кленѣ*: *си́а́клен бѡка́л*, он је *си́а́клен*; *си́а́кленѡ и́дѣиѣ*; *си́а́кленѡ ба́иѣиѣ*;

— *су́кнен* (од сукна) — *су́кненѣ* и *су́кненѣ*: *су́кнен гѹѣ*, он је *су́кнен*; *су́кненѣ гѹѣ*; али: *су́кненѡ и́каѣ*, *су́кненѡ и́рѣрада* и *су́кненѡ оде́ло* и сл.

— *сре́брн* (од сребра) и *сре́брн* — *сре́брнѣ* и *сре́брнѣ*: *сре́брн са́иѣ*, он је *сре́брн*; *сре́брнѣ са́иѣ* и *сре́брнѣ са́иѣ*, *сре́брнѡ и́дѣиѣ* и *сре́брнѡ и́дѣиѣ*; али *сре́брнѣ рѹдник*, *сре́брнѣ сја́ј* и сл.

— *сви́лен* (од свиле) — *сви́ленѣ* и *сви́ленѣ*: *сви́лен ко́наѣ*, он је *сви́лен*; *сви́ленѣ ко́наѣ*, *сви́ленѡ ха́љина*, *сви́ленѡ и́лаѣиѣ*; али *сви́ленѡ и́каѣ*, *сви́ленѡ индѹсѣиѣ*, *сви́ленѡ ко́шуља* и сл.

Даничић је последњи пример *сви́лен* унео у два акценатска типа: овде у тип *дрѡен*: *дрѡенѣ* и раније у тип *зе́лен* (зелѣна): *зе́ленѣ*. То значи да у основном придевском облику са повећањем броја слогова акценат мења место, одређени вид, пак, задржава непромењен акценат: *сви́лен ко́наѣ* — *сви́ленѡ ко́наѣ* (*сви́ленѡ ко́наѣ*): *сви́ленѣ ко́наѣ* — *сви́ленѡ ко́наѣ*; *сви́ленѡ ма́рама* — *сви́ленѡ ма́рамѣ*: *сви́ленѡ ма́рама* — *сви́ленѡ ма́рамѣ*; *сви́ленѡ и́лаѣиѣ* — *сви́ленѡ и́лаѣиѣ* (*сви́ленѡ и́лаѣиѣ*): *сви́ленѡ и́лаѣиѣ* — *сви́ленѡ и́лаѣиѣ*.

Ја мислим да се код свих градивних придева такође мења акценат од "на" у деклинацији облика м. рода и у облику ж. и ср. рода:

— *ба́крн сѹд* — *ба́крнѡ сѹда* (*ба́крнѡ сѹда*), *ба́крнѡ и́дѣиѣ*, *ба́крнѡ и́дѣиѣ* (: *ба́крнѡ и́дѣиѣ*).

— *гвѡзденѡ кли́н* — *гвѡзденѡ кли́на* (*гвѡзденѡ кли́на*), *гвѡзденѡ дѣрада* (: *гвѡзденѡ дѣрада*), *гвѡзденѡ у́же*, (: *гвѡзденѡ и́дѣиѣ*, *гвѡзденѡ дѡба* и сл.).

Кад се основни облик мења по заменичкој промени: *ба́крн* — *ба́крнѡ* — *ба́крнѡ* — *ба́крнѡ*, он се изједначава у зависним падежима са називним обликом *ба́крнѣ* — *ба́крнѡ* — *ба́крнѡ* — *ба́крнѡ*. У овој прилици ја мислим да је и настао акценатски облик *ба́крнѡ* — *ба́крнѡ* — *ба́крнѡ*, а онда и ном. *ба́крнѣ* — као нов акценатски облик за придев у називу. Тако исто и: *гвѡзденѡ*, *дрѡенѡ*, *вунѣнѡ*, *камѣнѡ*, *ланѣнѡ*, *ле́денѡ*, *сла́менѡ*, *си́а́кленѡ*, *су́кненѡ*, *сре́брнѡ*, *сви́ленѡ* и сл. Ми видимо, сад, како су се акценатски односи умножили код ових придева услед продирања именичке промене на подручје про-

шрѡвскѣи (врућине), *ђурђевскѣи* јагње, *шрѡвскѣи* њешка, *бегѡвскѣи* конаци, *ѡѡдѣскѣи* кућа, па и ови образовани готовим суфиксом који има сопствени акценат -ѡвскѣи, -ѡвскѣи, -ѡвскѣи : *дружѡвскѣи*, *бѡгѡвскѣи* (ручак), *бѡлѡцркѡвскѣи*, *вѡлѡдѣчѡвскѣи*, *дѡвѣчѡвскѣи* и сл.

Истог су акценатског типа и придеви-прилози : анђелски, ђаволски, иријашњелски, сџарински, земаљски и сл. Затим придеви : кокошији, курјаџији, затим : јагнећи, јунећи, јарећи, илнећи, ждребећи, магарећи, који имају други акценат кад су присвојни придеви : јагнећи, јунећи, јарећи, илнећи, ждребећи, магарећи; као и : бдговска љубав, идйовске ирџиче, анђелско лџаје, иријашњелска идмоћ, дгински, идшински, свдшоски, змјевски (мајка), жидовски.

Два акцента и два значења имају ови придеви: *бунѣрскѣ* и *бунѣрскѣ*, *будѣмскѣ* и *будѣмскѣ*, *дѣчанскѣ* и *дѣчанскѣ*, *виноградскѣ* и *виноградскѣ*, *дунѣвскѣ* и *дунѣвскѣ*, *срѣмскѣ* и *срѣмскѣ*, *земунскѣ* и *земунскѣ* — значење присвојног придева у смислу ген. посесивног: *бунѣрскѣ* *вода* (в. из бунѣра), *виноградскѣ* *дѣграда* (о. винограда), *земунскѣ* *улице* и сл., значење придева врсте: *бунѣрскѣ* *сѣсѣм*, *виноградскѣ* *јуж*, *земунскѣ* *живот*, *Сѣдѣан* *Дѣчанскѣ* и сл.

Двосложни присвојни придеви у називима празника редовно имају акценат крајњег слога : *Пейрѿвѿдѿн*, *Крѿсѿвѿдѿн*, *Бѿрђевѿдѿн*, *Мрдѿиѿнѿдѿн*, *Лѿчѿнѿдѿн*, *Сѿвѿнѿдѿн*, *Мѿркѿвѿдѿн*, *Сѿвѿвѿнѿдѿн* (исп. *Пѿсѿвѿиѿоле*, *Вѿчѿиѿпѿрн*) и др. — док као присвојни придеви имају други акценат : *Пѿѿѿрѿвѿ иѿиѿѿѿ*, *Бѿѿрђевѿ кѿѿѿ*, *Сѿѿвѿн* или *Сѿѿвѿн сѿн* и сл.

Двосложни градивни придеви од имена дрвећа у ствари су придеви врсте и редовно имају акценат крајњег слога : *грабов*, *кленов*, *бресџов*, *буков*, *јдов*, *винов*, *лџсков*, *врбов*, *бдров*, *јџлов*, *дрџнов*, *шџрнов*, *дудов*, *јџлов*, *шљивов*, *шрџшњев*, *вишњев*, *дуњов*, *брџзов*, *шџисов*, *кџџков*, *смрџков*, *смдков*, *крушков* ; *бббов*, *луков*, *маков* и др. Они су придеви врсте било да значе грађу, лист, кору, цвет, стабло, корен, грану и сл. Неки од њих добијају посебан акценат кад су присвојни придеви : *грабџова* *крдшња*, *брџсџов* *хлад* (је хладан), *бдрџв* *вџк*, *дрџнов* *цвџш*, *дудџв* *шлџд*, *бббџв* *лџсш*, *маџов* *цвџш*, од имена ж. р. на -иш : *врбџш* *лџсш*, *лџскине* *рџсе*, *шљивџно* *штџабло* и сл.

Напоследку, наводимо именице које су образоване од придева врсте, који су у супстантивној функцији били уобличени наставком -к':

Тамнік (село), йразнік, сланік, дужнік, дрв'лянік, болєснїк, шу-
чанік, бакрєнік, ндїнік (ветар), вдзнік (снєг), ўшнік (код секирє), ве-
сєлнїк, јаднїк, ждрєйчанік, зуйчанік, сунчанік, усамљєнік, усино-
влєнік, расїушїєнік, осуђєнік, ушїойлєнік, їомдїнік, їдзнік, новчанік,
крўїнік итд.

Игрушин Сїтевовић

Резюме

ОДИН СПЕЦИАЛЬНЫЙ АКЦЕНТ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ У ВУКА,
У ДАНИЧИЧА И В НАРОДНЫХ ГОВОРАХ

Игрутин Стевович

(1) Автор отметил в говорах центральной Сербии (Гружа, Рудник, Качер) особую форму некоторых народных терминов: *мѣкѣй сѣр*, *чѣсѣйб сѣйшо*, *врѹћѣ ракија*, *идснѣ јѣло*, *шѹћѣ дѣше* и под. Особенности этих выражений заключаются в следующем:

а) Акцент ' в полной („определенной“) форме вместо " или ^: *мѣкѣй* вм. *мѣкѣй*, *чѣсѣй* вм. *чѣсѣй*, *врѹћѣ* вм. *врѹћѣ*, *идснѣ* вм. *идснѣ*, *шѹћѣ* вм. *шѹћѣ*.

б) Описательное прилагательное не находится здесь в своей основной, т. е. в атрибутивной описательной функции, при действительном описании предмета (какой?), а имеет особую функцию: оно служит для обозначения характеристики, по которой предмет выделяется в обособленную разновидность (какой? какого вида?); здесь происходит лексикализация прилагательных, а их акцент является признаком новой функции, он становится функционально-семантическим акцентом.

(2) После приведения многочисленных примеров такого акцента у Вука и Даничича и еще более многочисленных доказательств с широкой территории народного языка в работах по новоштокавской диалектологии, автор переходит к пояснению происхождения этого акцента.

(3) Происхождение акцента ' в полной („определенной“) форме описательных прилагательных — пользуясь сравнительным методом — объясняли Решетар и Белич, считая, что это старый праславянский акцент на конечном слоге. А. Белич объяснял его возникновение и на основании фонетических данных, а при помощи законов аналогии и его распространение; он считал, что этот акцент в некоторых говорах преобладает в роли акцента-определителя полной формы.

(4) Автор находит, далее, что в распространении и сохранении этого акцента решающую роль сыграли: проникновение так называемого прономинального склонения в область кратких („неопределенных“) форм прилагательных, а также и синтаксическая функция прилагательных с ' акцентом; он считает, что этот акцент, будучи функционально-семантическим, распространялся в случаях употребления прилагательного в специфических обозначениях.

Когда прономинальное склонение проникло в сферу неопределенного вида, акцент тем самым прикреплялся к форме прилагательного, и в таких обстоятельствах акцент ' занял место акцента " во всех прилагательных, имевших " на корневом слоге.

Акцент ' заменил акцент ^ (находящийся в именительном пад.) — имея в виду большую устойчивость этого последнего — лишь в случае семантических оппозиций данных прилагательных и прилагательных с кратким ударением: *шврди* (вм. *шврди*): *мѣки*, *идѣшки* (вм. *идѣшки*): *лакй*, *мрсни* (вм. *мрсни*): *идснй* и т. д.

(5) Автор указывает на факт, что склонение прилагательных во многих случаях не имеет отношения к их форме („виду“): прилагательное в составе имен, названий или в роли постоянного эпитета может склоняться и как существительное.

(6) Наконец, автор объясняет дальнейшее распространение акцента ' в прилагательных притяжательных и в прилагательных, обозначающих состав, материал (опираясь на примеры из Даничича); и в этих случаях он остается функционально-семантическим акцентом.